

راهکارهای مقابله با مشکلات موجود بر حق سلامت و بهداشت در جامعه بین المللی

عطیه حاجی قاسمی، حسین فروغی نیا*

گروه حقوق بین الملل، موسسه آموزش عالی فروردین، قائم شهر، ایران

نویسنده مسئول: hforoughiniya57@yahoo.com

چکیده

هدف از انجام تحقیق تحلیل و ارائه راهکارهای مقابله با مشکلات موجود بر حق سلامت و بهداشت در جامعه بین المللی بود. یکی از برجسته ترین اقدامات سازمان ملل متحد از بدو تاسیس خود ایجاد شانزده نهاد تخصصی است که بدون شک سازمان بهداشت جهانی مهم ترین آن است، زیرا هیچ موضوعی به اندازه حیات، سلامت و بهداشت نسل بشر اهمیت ندارد. در پاسخ به این سوال اصلی که مسائل و مشکلات حقوقی سازمان بهداشت جهانی و چالش های پیش رو کدامند باید گفت که ریشه مسائل و مشکلات حقوقی هم به خود سازمان بر می گردد و هم به کشورهای عضو. به این صورت که موسسین سازمان بهداشت جهانی اساسنامه ضعیفی را برای این سازمان تعریف کرده اند و تصمیمات و نگرانی های سازمان بهداشت جهانی با هیچ گونه ضمانت اجرا و الزامی توأم نگردیده است. به عبارت دیگر رهنمودها و دلسوزی های این سازمان غیر آمره بوده و عدم رعایت آن برای کشور های متخلف و بی تفاوت هیچ آثاری ندارد و از تنبیه جدی خبری نیست و کشورهای عضو می توانند به طرق مختلف از زیر بار تعهدات به صورت قانونی و مستند به خود اساسنامه شانه خالی کنند و مشکلات حقوقی سازمان بهداشت جهانی برای کشورهای عضو نیز الگو شده و آن ها نیز مصوبات سازمان را جدی نمی گیرند و خود نیز درگیر مشکلات حقوقی پذیرش، تصویب و ادغام آرام مصوبات سازمان بهداشت جهانی هستند.

واژه های کلیدی: بهداشت، دموکراسی، آموزش، محرومیت

۱- مقدمه

در منشور ملل متحد به موضوع بهداشت و سلامت عمومی پرداخته شده و الزاماتی را برای دولت‌ها در جهت فراهم ساختن بهداشت و سلامت در جامعه ایجاد کرده است. اساسنامه سازمان بهداشت جهانی نیز به این موضوع پرداخته و تعریفی را از سلامت ارائه می‌دهد. پس از آن در اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای متعددی اعم از خاص و عام این حق به رسمیت شناخته شده است. از جمله اسناد بین‌المللی که تأکید زیادی بر مسأله بهداشت و سلامت داشته است اعلامیه هزاره سوم توسعه می‌باشد، که رهبران جهان در بزرگترین گردهمایی خود در سال ۲۰۰۰ میلادی طی اعلامیه‌هایی متعهد شدند که تمام تلاش خود را برای مهیا نمودن یک زندگی سالم برای تمام انبای بشر در سده آینده به کارگیرند (یزدی فیض آبادی، ۱۳۹۶). یکی از عوامل مؤثر بر بهداشت عمومی، شرایط و مقتضیات گوناگونی است که سلامت فرد و جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. سلامت در فرهنگ لغات به معنی بیگزند شدن، از عیب و آفت‌رهایی یافتن، بی‌عیبی و تندرستی آمده است. سلامت در اسناد مختلف حقوق بشری به عنوان یک حق به رسمیت شناخته شده است. سلامتی در معنای لغوی محدود به کارکرد عادی و بهینه یک ارگانیسم در حالتی بدون مریضی یا ناهنجاری اطلاق می‌شود. اما در معنای گسترده‌تر، سلامتی عبارت است از وضعیت رفاه کامل جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی و نه صرفاً فقدان بیماری یا ناتوانی. زیرا اگر سلامت به فقدان بیماری تعریف شود، مشکل تعریف بیماری باقی می‌ماند. براساس موازین بین‌المللی حقوق بشر، همه موجودات انسانی از ارزش یکسانی برخوردارند و بنابراین باید از حمایت‌های یکسانی بهره‌مند گردند و به شأن و کرامت انسانی و تمامیت جسمانی آنها احترام گذاشته شود. حق‌های بشری به یک قاعده بنیادین به نام حیات انسان می‌رسند و برخورداری از حداقل‌های بهداشتی، لازمه حیات و حیثیت ذاتی انسان به شمار می‌روند و عدم برخورداری از این حداقل‌ها به منزله انکار والاترین ارزش‌های انسانی است. پس حق بر داشتن بهداشت و سلامتی را میتوان حقی بنیادین قلمداد کرد (ساکس، ۱۳۸۴). حق بنیادین در نظام بین‌المللی حقوق بشر به حقی اطلاق می‌شود که برای تحقق و بهره‌مندی از سایر حق‌ها و آزادی‌ها ضرورت دارد. چگونه میتوان از حداقل بهداشت محروم بود و از کرامت انسانی و حیثیت انسانی صحبت کرد. بنابراین لازم است اسناد موجود در این زمینه و الزامات حقوقی مطرح شده در آن‌ها در قبال بهداشت و سلامت عمومی بررسی شده و مکانیزم‌های پیش‌بینی شده برای نظارت بر عملکرد دولت‌ها نیز بیان گردد. در منشور ملل متحد به موضوع بهداشت و سلامت عمومی پرداخته شده و الزاماتی را برای دولت‌ها در جهت فراهم ساختن بهداشت و سلامت در جامعه ایجاد کرده است. اساسنامه سازمان بهداشت جهانی نیز به این موضوع پرداخته و تعریفی را از سلامت ارائه می‌دهد. پس از آن در اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای متعددی اعم از خاص و عام این حق به رسمیت شناخته شده است. از اینرو هدف از انجام تحقیق تحلیل و ارائه راهکارهای مقابله با مشکلات موجود بر حق سلامت و بهداشت در جامعه بین‌المللی بود.

- سازمان بهداشت جهانی و راهبرد‌های سلامتی برای همه

سازمان بهداشت جهانی، که در سال ۱۹۴۸ به عنوان نخستین آژانس تخصصی ملل متحد پایه‌گذاری شد، نقشی کلیدی در تهیه و پیش‌نویس مقررات مربوط به حق بر سلامتی، و به ویژه ماده ۱۲ میثاق، داشته است. با اینکه این سازمان در زمره نهادهای حقوق بشری به شمار نمی‌آید، فعالیت‌ها و بیانیه‌های آن در استخراج ماصر سازنده حق بر سلامتی بسیار مؤثر می‌باشد. در اینجا از میان انبوه گزارش‌ها و اظهارات این سازمان فقط به «راهبرد جهانی سلامتی برای همه تا سال ۲۰۰۰» (WHO 1981) اشاره می‌کنیم، این راهبرد را می‌توان مهم‌ترین سند سازمان در زمینه سلامتی دانست که بیانگر رویکرد حق - محور به سلامتی است (Jamar 1994). نقطه تمرکز این راهبرد، مراقبت اولیه سلامتی است که به «دست‌یابی همه ملت‌ها به بالاترین سطح ممکن از سلامتی» متناسب با منابع در اختیار یک کشور تعریف شده است. برنامه مراقبت اولیه سلامتی، شامل این موارد می‌شود: آموزش در خصوص مسائل و مشکلات رایج مربوط به سلامتی و شیوه‌های پیشگیری و کنترل آنها، گسترش عرضه و تأمین مطمئن و کافی غذا و تغذیه صحیح؛ عرضه کافی آب سالم و نظافت اولیه؛ مراقبت از سلامتی مادران و کودکان، از جمله تنظیم خانواده؛ ایمن‌سازی در برابر بیماری‌های مسری هم‌پیشگیری و کنترل بیماری‌های رایج محلی؛

درمان درست و مناسب بیماری ها و جراحات شایع؛ و تأمین داروهای اساسی. راهبرد سازمان بهداشت جهانی چند خط مشی بنیادی را به عنوان مبنای خود شناسایی می کند که در میان آنها «توزیع منصفانه منابع سلامتی، میان و درون کشورها»، «همانگ کردن توسعه سلامتی با توسعه اقتصادی» و «استفاده کامل تر و بهتر از منابع جهان برای ارتقای سلامتی و توسعه» اهمیت ویژه دارد.

- معیارهای بین المللی سازمان بهداشت جهانی

به موازینی اطلاق می شود که درصدد تعیین دستورالعمل های زیستی و دارویی می باشند که برای حمایت های اولیه بهداشتی ضرورت دارد از جمله این معیارها می توان به توزیع غیر تبعیض آمیز داروهای متعارف و تاثیرگذار، تشویق به کاهش قیمت داروها، فرهنگ سازی در زمینه پیشگیری، درمان به موقع، درخواست از شرکت های موفق داروساز برای کمک به کشورهای فقیر مملو از بیمار نیازمند دارو، اطلاع رسانی در مورد بیماری های نادر و متعارف، ارائه آمارهای منظم از بیماران و درمان آن ها، تولید غلات و غذاهای سالم، کنترل و نظارت برخی از بیماری های مهلک و صعب العلاج نظیر ایدز و ایبولا و آنفلونزا (سازمان ملل متحده اداره اطلاعات همگانی، ۱۳۸۸).

- ضعف دموکراسی

دموکراسی واژه ای است یونانی که به در دست داشتن قدرت توسط عوام اشاره دارد. به عبارت دیگر دموکراسی به معنای برتری قدرت آرمان خواهی ملی و اداره حکومت به وسیله ملت می باشد و آبراهام لینکلن رئیس جمهور سابق آمریکا دموکراسی را آن نوع حکومتی تعریف می کند که توسط مردم و برای خودشان باشد. یعنی همه رای و اندیشه ملت به نوعی تاثیرگذار و نقش آفرین باشد به نحوی که بتوان آن را تجلی اعمال حق تعیین سرنوشت انسان ها دانست که امروزه دموکراسی از طریق سناتور های پارلمان اعمال می شود (آقای، ۱۳۷۶). اصولاً یکی از ویژگی های بارز جوامع دموکراتیک حضور و مشارکت گروه ها و تجمعات متنوع اجتماعی است که در قالب جامعه مدنی از ارزش های سیاسی اجتماعی و اقتصادی پاسداری می کنند که اهم آن ها اتحادیه های صنفی، احزاب فعال در عرصه سیاسی، گروه های مذهبی و انجمن های غیرانتفاعی است که شهروندان هر جامعه با عضویت در آن ها به دفاع از ارزش ها و منافع جمعی و خواسته های متعارف خود می پردازند (پناهی، ۱۳۹۲). در بسیاری از کشورهای جهان مردم علاقه ای به مشارکت سیاسی ندارند آن هم به دلیل این که یا فاقد تجربه فعالیت های سیاسی هستند و یا به کسب درآمد و تجارت اولویت می دهند. علاوه از آن نحوه اداره کشور به صورت بسیط و ساده است و به کندی به سوی نظام فدرالی و سیاست عدم تمرکز گام بر می دارد. علاوه از آن بسیاری از مردم به صورت سنتی در انتخابات مشارکت نمی کنند و احزاب موجود هم در پی دستیابی به خواسته های خود بوده و چندان در پی منافع مردم نیستند و مهم تر از همه آن است که به لحاظ تفاوت های فرهنگی جوامع، مردم به ثبات نظم عمومی بیش از مباحث دموکراسی اهمیت می دهند. این ها از مصادیق ضعف دموکراسی است.

- فقر

برای شناختن مفهوم فقر باید آن دسته از عواملی را که در ایجاد آن مشارکت دارند را شناخت تا فقر را تعریف کرد این عوامل عبارتند از: فقدان امنیت غذایی، نداشتن شغل و درآمد، محرومیت از زمین برای کشت و زرع به ویژه برای روستائیان، فقدان شرایط تحصیل و نابرابری در دست یابی به تکنولوژی و پول، فقدان محلی برای اسکان و محرومیت از مشارکت سیاسی و فقدان امید به فردا (سازمان ملل متحده اداره اطلاعات همگانی، ۱۳۸۸). با لحاظ این شاخص ها می توان گفت که فقر محرومیت از دست یابی به حقوق فوق الذکر به جز حق حیات است. به عبارت دیگر محرومیت شخص از حقوق مدنی سیاسی، حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به صورت نسبی فقر محسوب می شود.

- بیسوادی

وضعیتی است که شخصی از حق مراجعه به آموزش در چهار سطح ابتدائی، راهنمایی، دبیرستان و دانشگاه به دلایل مختلفی محروم است که ناشی از شرایط زندگی و با سهل انگاری خود او و شرایط بی ثبات جوامع بشری است که موجب می شود از

فرایند علم آموزی و فرصت های پیشرفت علمی محروم گردد و به همین جهت در بسیاری از امور روزمره خود متکی به دیگران شده و یا از دست یابی به امکانات زندگی و فرصت های کار و زندگی محروم بماند.

- بیکاری

به شرایط و اوضاع و احوال شخصی اطلاق می شود که به دلیل فقدان اشتغال به امری که با پرداخت دستمزد توأم است از دسترسی به غذا، البسه و مسکن محروم است (رنجبری ۱۳۹۷)، و سلامت جسمی و روحی اش به تدریج با خطر مواجه خواهد شد که کمترین آن ابتلا به افسردگی و اعتیاد و گاهی اوقات گرایش به خشونت و ارتکاب جرائم و جامعه ستیزی خواهد بود که هم اکنون بیکاری یکی از بزرگ ترین مشکلات جوامع ملی و بین المللی است.

- مشکلات ساختاری و سازمانی

به آن دسته از نقاط ضعف سازمان ها و ادارات اطلاق می شود که موجب می شود که یک نهاد یا سازمان در دست یابی به اهداف خود با موانع مختلفی مواجه شد و از کارنامه موفق بر خودار نباشد این مشکلات گاهی به دلایل خارج از سازمان و مراجعه کنندگان است و گاه مربوط به خود سازمان یا نهاد است و در مورد اخیر این کاستی ها یا مربوط به مقررات دست و پا گیر سازمان است یا مربوط به مدیران بدون تجربه و کارنامه موفق.

- نقض حقوق بشر

عبارت است از اقداماتی که منجر به لغو یا نادیده گرفتن پاره ای از امتیازات شود که جامعه برای انسان ها چه تبعه و چه بیگانه پیش بینی کرده در قالب قوانین و مقررات موضوعه مصوب مجالس کشورها که انسان ها به لحاظ انسان بودن باید از آن برخوردار شوند چه در ارتباط خود با دیگر هموعان و چه در ارتباط با دولت ها و حاکمیت شان که با مقررات محکمی نظیر قانون اساسی و موازین بین المللی حقوق بشر تضمین شده باشد (هاشمی، ۱۳۹۳)، و اهم این حقوق که در سه نسل حقوق بشری جای گرفته اند عبارتند از: حقوق مدنی سیاسی، حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و حقوق جمعی یا همبستگی.

- راهکارهای مقابله با بیماری کووید-۱۹

بیماری کووید-۱۹ که در دسامبر ۲۰۱۹ در چین آغاز شده دارای سرعت انتشار بسیار بالایی بوده و کمتر از چند ماه تمام کشورهای دنیا را مبتلا کرده است. گسترش بسیار سریع کووید-۱۹ که از مهمترین ویژگی این ویروس بوده و همچنین درصد مرگ و میر ناشی از این بیماری، تعداد زیادی از کشورهای دنیا علی الخصوص کشورهای پیشرفته دنیا را با یک چالش عظیم بهداشتی روبرو کرده و اینکه این بحران در دنیا تا چه زمانی پایدار خواهد بود سوالی است بی پاسخ و نیاز به صبر و شکیبایی دارد (Zhao, 2020). بنابراین شناسایی علت این اختلالات روانشناختی در افراد مختلف جامعه که سلامت روان آنها ممکن است به خطر افتد امری ضروری است تا با استفاده از شیوه های روان درمانی مناسب بتوان سلامت روان افراد را حفظ نمود. در شرایطی که سلامت روان همه افراد جامعه تحت تأثیر ویروس بسیار مسری کووید-۱۹ در خطر بوده بهتر است از شیوه های روان درمانی مناسب و از راه دور و با استفاده امکانات به روز نظیر ویدیو کنفرانس، برنامه های آنلاین، استفاده از آپ های مناسب و نهایتاً تلفن پروتکل های درمانی مناسب ارائه گردد.

بحث و نتیجه گیری

هدف از انجام تحقیق تحلیل و ارائه راهکارهای مقابله با مشکلات موجود بر حق سلامت و بهداشت در جامعه بین المللی بود. در پاسخ به سوالات تحقیق می توان بیان نمود که به طور قطع ضعف دموکراسی به دلایل مختلف به ویژه در کشورهای آمریکای جنوبی و آفریقا و آسیای جنوب شرقی از دلایل اساسی حرکت کند و آرام سازمان بهداشت جهانی در تحقق اساسنامه حقوق بشری سازمان است. چرا که موضوع بهداشت شهروندان در اولویت سیاست گذاری های عمومی قرار ندارد حتی در بودجه سالیانه برخی از کشورها اعتباری برای آن اختصاص نمی یابد. در مورد سوال فرعی دوم باید متذکر شد که هر یک از مصائب فقر، بیسوادی، بیکاری و اعتیاد می توانند به عنوان موانع جدی موجب افزایش مشکلات حقوقی پذیرش مصوبات الزام آور سازمان بهداشت جهانی به حساب آیند. چرا که هر کشوری با اتکاء به توان ملی می تواند در صحنه روابط بین الملل بدرخشد و کشورهایی که از این پدیده ها در رنج اند به طور قطع در پذیرش تعهداتی که امکان اجرای آن را ندارند با شک و

تردید رفتار خواهند کرد و یا موضع گیری مخالفی را اتخاذ خواهند نمود. در پاسخ به سوال فرعی سوم لازم به توضیح است که علاوه از آن که علی رغم تبلیغات رسانه ها بسیاری از کشورها در شرایط ابتدایی زندگی را می گذرانند و هیچ تجربه ای در زمینه پذیرش، تصویب و رعایت و اجرای مقررات بین المللی از جمله معیارهای سازمان بهداشت جهانی ندارند. بدین ترتیب چون اساسا تجربه حاکمیتی و به زمام داری ندارند، بنابراین ترجیح می دهند که با سیاست حفظ وضع موجود به حیات رنجور خود ادامه دهند. در پاسخ به سوال فرعی چهارم که آیا نقض حقوق بشر می تواند به عنوان مشکلات حقوقی پیش روی سازمان بهداشت جهانی احتساب کرد باید گفت که به صورت مستقیم نمی شود سازمان بهداشت جهانی را با توجه به اساسنامه فنی اش مسئول رسیدگی به نقض حقوق بشر در جهان دانست، اما همین موارد در مراحل بعد می تواند مانع پیشروی اهداف انسانی سازمان بهداشت جهانی در سرتاسر جهان گردد. به نظر می رسد که کارآمدترین راه حل برای بر طرف ساختن مشکلات حقوقی سازمان بهداشت جهانی افزایش آگاهی های عمومی ملل جهان است تا هر یک از آن ها تبدیل به مروجین بهداشت و سلامت در سطح جهان گردند.

منابع

- آقایی، بهمن. (۱۳۷۶). فرهنگ حقوق بشر، تهران: کتابخانه گنج دانش، چاپ اول، پاییز.
- پناهی، محمدحسین. (۱۳۹۲). نظریه های انقلاب: وقوع، فرآیند و پیامدهای تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت). مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، چاپ چهارم.
- رنجیری، ابوالفضل (۱۳۹۷). حقوق کار. تهران: انتشارات مجد. چاپ هفدهم.
- هاشمی، سیدمحمد. (۱۳۹۳). حقوق بشر و آزادی های اساسی. تهران: نشر میزان. چاپ اول.
- یزدی فیض آبادی، وحیده سیف الدینی، رستم؛ قندی، مرجان؛ و مهرالحسنی، محمدحسین (۱۳۹۶). تعریف سلامت از دیدگاه سازمان بهداشت جهانی: مرور کوتاهی بر نقدها و ضرورت یک تغییر پارادایم، مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران. دوره ۱۳ شماره ۵ ویژه نامه (مبانی، رویکردها و عملکرد نظام سلامت ایران). زمستان.
- سازمان ملل متحد. اداره اطلاعات همگانی، (۱۳۸۸). سازمان ملل متحد در دنیای امروز. ترجمه: علی، ایثاری کسمایی. تهران: ابارون. چاپ اول.
- ساکس، جفری، (۱۳۸۴). پروژه هزاره ملل متحد ۲۰۰۵ سرمایه گذاری در توسعه هزاره. ترجمه: گروه مترجمین. تهران: سازمان ملل متحد، دفتر هماهنگ کننده مقیم در جمهوری اسلامی ایران با همکاری انتشارات برگ زیتون. تهران.
- Jamar, Steven D., The International Human Right to Health, 22 Southern U. L. Rev. I (1994).
- Zhao S, Chen H. Modeling the epidemic dynamics and control of COVID-19 outbreak in China. Quantitative biology (Beijing, China). 2020:1-9